

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Факультет № 3

Кафедра педагогіки та психології

РОБОЧА ПРОГРАМА

**навчальної дисципліни «КРИЗОВА ПСИХОЛОГІЯ»
обов'язкових компонент
освітньої програми другого (магістерського) рівня вищої освіти
053 «Психологія»**

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 3
Протокол від 29.08.2023 № 8

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри педагогіки та психології
(протокол від 28.08.2023 № 13)

Розробник:

Доцент кафедри педагогіки та психології факультету № 3 ХНУВС,
кандидат психологічних наук, доцент – Доценко В.В.

Рецензенти:

Начальник кафедри психології та педагогіки гуманітарного факультету
Національної академії Національної гвардії України, кандидат психологічних
наук, доцент – Ларіонов С.О.

Професор кафедри педагогіки та психології факультету № 3 ХНУВС,
кандидат психологічних наук, доцент – Харченко С.В.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Шифри та назви галузі знань, код та назва спеціальності, ступень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ECTS – 4,0 Загальна кількість годин – 120 Кількість тем – 6	05 «Соціальні та поведінкові науки» 053 «Психологія» Магістр психології	Навчальний курс № 1 Семестр № 1 Вид контролю: екзамен
Розподіл навчальної дисципліни за видами занять:		
денна форма навчання		заочна форма навчання (не передбачено)
Лекції – 26 год; Семінарські заняття – 10 год; Практичні заняття – 16 год; Самостійна робота – 68 год; Індивідуальні завдання: Підготовка проєкту щодо психологічного супроводу осіб в кризових ситуаціях – 1, семестр № 1		

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою є формування у здобувачів вищої освіти цілісного уявлення про кризову психологію як галузь психологічної науки; оволодіння формами та методами психологічної допомоги і підтримки особистості в кризовому стані, у складних життєвих обставинах або після пережитої психотравматичної події.

Завдання вивчення дисципліни «Кризова психологія» є:

- підготувати висококваліфікованого фахівця, інформованого щодо специфіки роботи психолога в умовах кризових та екстремальних ситуацій;
- сформувати у здобувачів цілісне уявлення про критичні стани людини, надзвичайні, екстремальні та травмуючі події;
- оволодіти методами психологічної підтримки, першої психологічної допомоги та самопомоги з метою стабілізації психічного стану у разі гострих проявів стресових розладів та посттравматичних кризових станів;
- сформувати вміння і навички надання ефективної психологічної допомоги людям, які пережили травматичні події.

Міждисциплінарні зв'язки: вивчення кризової психології передбачає використання знань із навчальних дисциплін «Психологічна допомога при гострій травмі та ПТСР», «Психологічне забезпечення діяльності поліції», «Психологічне консультування в мультикультуральному суспільстві», «Методологія та технології проведення тренінгів».

Очікувані результати навчання: у результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен

знати:

- основні теоретичні поняття та положення дисципліни;
- принципи надання психологічної допомоги людям, які пережили травматичні події;
- методи кризового консультування і стимулювання життєстійкості;
- протоколи надання першої психологічної допомоги людям, які постраждали в кризових ситуаціях;
- види психологічної допомоги в кризових станах особистості: кризове консультування, психотерапія, психологічна інтервенція, психологічна корекція, психопрофілактика, психологічна реабілітація, формування навичок для психологічного відновлення;
- ресурси, індикатори і критерії психологічного здоров'я особистості та етапи, технології і техніки його відновлення;
- адекватні стратегії подолання критичних ситуацій та способів соціально-психологічного впливу на особистість з метою формування у неї опановуючої поведінки.

вміти:

- організовувати і надавати психологічну допомогу людям (індивідуальну та групову), які перебувають в кризових, екстремальних ситуаціях або мають досвід психотравматичної події;
- застосовувати техніки стабілізації і першої психологічної допомоги;
- користуватися психодіагностичним інструментарієм для визначення психічного стану особистості та її психічних реакцій на певні кризові ситуації;
- діагностувати та аналізувати проблеми, складні життєві обставини, кризові ситуації та емоційні стани людей;
- здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну роботу відповідно до запиту;
- здійснювати корекцію певних відхилень в розвитку особистості, що виникають у гострих кризових ситуаціях або після психотравматичної події;
- взаємодіяти з різними фахівцями (психологами, лікарями, соціальними працівниками, рятувальниками, поліцейськими, священниками) під час надання допомоги, в інтересах психологічного захисту населення.

Програмні компетентності, які формуються при вивченні навчальної дисципліни:

Інтегральна компетентність	Здатність вирішувати складні завдання і проблеми у процесі навчання та професійної діяльності у галузі психології, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог.	
Загальні компетентності (ЗК)	ЗК1	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
	ЗК4	Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
	ЗК6	Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

	ЗК7	Здатність діяти соціально відповідально та свідомо
	ЗК8	Здатність розробляти та управляти проектами.
	СК3	Здатність обирати і застосовувати валідні та надійні методи наукового дослідження та/або доказові методики і техніки практичної діяльності.
	СК4	Здатність здійснювати практичну діяльність (тренінгову, психотерапевтичну, консультаційну, психодіагностичну та іншу залежно від спеціалізації) з використанням науково верифікованих методів та технік.
	СК5	Здатність організовувати та реалізовувати просвітницьку та освітню діяльність для різних категорій населення у сфері психології.
	СК6	Здатність ефективно взаємодіяти з колегами в моно- та мультидисциплінарних командах.
	СК7	Здатність приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності.
	СК8	Здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію.
	СК9	Здатність дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями.
	СК10	Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях.
	СК12	Здатність розуміти закономірності функціонування психіки у нормі та патології у контексті визначення та розв'язання професійних психолого-правових завдань
	СК13	Здатність встановлювати та підтримувати фахову взаємодію з представниками психолого-правової спільноти, в тому числі з питань медіації соціальних конфліктів.

3. Програма навчальної дисципліни

Тема № 1. Основні категорії кризової психології.

Кризова психологія у системі психологічних знань. Система принципів та методів кризової психології. Семантичний зміст та феноменологічний аналіз основних категорій кризової психології: «життєва ситуація особистості», «екстремальна ситуація», «криза», «критична ситуація», «кризова подія», «кризовий стан», «психічна травма». Сутність і стадії кризи. Психологічний зміст переживання кризи. Опанування кризою.

Тема № 2. Психотравмівні наслідки перебування в екстремальній ситуації.

Сутність і зміст понять «травма», «стрес», «гостра реакція на стрес», «гострий стресовий розлад», «травматичний стрес» і «посттравматичний стресовий розлад» (ПТСР). Зміни в поведінці після травматичної події. Реакція на важкий стрес і порушення адаптації. Теоретичні моделі ПТСР. Етіологія та симптоматичні показники ПТСР. Аналіз методів діагностики ПТСР. Травматичний стрес і руйнування базових ілюзій. Індивідуальна вразливість і психологічні наслідки травми.

Тема № 3. Перша психологічна допомога: загальна характеристика об'єкту, етапів і заходів

Зміст поняття «перша психологічна допомога» (ППД): мета, етапи і заходи. Етичні принципи надання ППД. Алгоритм дій, протоколи надання ППД в кризових ситуаціях. Підготовка психолога до надання ППД. Вимоги до поведінки психолога в умовах надзвичайної ситуації. Особливості спілкування з потерпілими під час надання ППД.

Алгоритми дій при наданні першої психологічної допомоги в різних ситуаціях і станах постраждалого (марення, галюцинації, апатія, ступор, рухове збудження, агресія, страх, істерика, нервові тремтіння, плач). Самодопомога й ППД при травмах у кризових ситуаціях в умовах війни.

Тема № 4. Робота з горем та втратою

Сучасні психологічні дослідження роботи з втратою. Головні втрати в житті. Цикл переживання горя і методи роботи з людиною, яка переживає втрату. Характеристика горювання: фізичні симптоми, емоційні реакції, етапи, завдання, стилі. Гостра реакція горя. Етапи переживання гострого горя. Паталогічне горювання. Завдання етапів переживання втрати.

Огляд індивідуальних та групових технологій психологічної допомоги в ситуації горя. Перша психологічна допомога при раптовій втраті близької людини.

Тема № 5. Сучасні напрямки психологічної допомоги в кризових станах особистості.

Класифікація видів психологічної допомоги в кризових станах особистості (кризове консультування, психотерапія, психологічна корекція, психопрофілактика, психологічна реабілітація, формування навичок для психологічного відновлення). Сучасні напрями й організація психологічної допомоги в кризових станах особистості. Кризова інтервенція, як метод екстрена психологічна допомога людині, яка перебуває в стані кризи.

Технологічний підхід до відновлення особистості: ресурси, індикатори і критерії психологічного здоров'я особистості та етапи, технології і техніки його реабілітації. Способи організації комплексної психологічної підтримки особистості в кризових ситуаціях.

Тема № 6. Профілактика та подолання професійного вигорання у психологів

Професійне вигорання як психофізіологічна проблема. Фактори та стадії професійного вигорання. Вторинний травматичний стрес. Ознаки та симптоми вторинної травми. Профілактика та подолання професійного вигорання. Психологічні ресурси особистості.

4. Структура навчальної дисципліни

4.1.1. Розподіл часу навчальної дисципліни темами (денна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Семестр № 1							
Тема 1. Основні категорії кризової психології	14	2	2	-	-	10	екзамен
Тема № 2. Психотравмівні наслідки перебування в екстремальній ситуації	16	4	2	-	-	10	
Тема № 3. Перша психологічна допомога: загальна характеристика об'єкту, етапів і психологічних заходів	24	6	-	6	-	12	
Тема № 4. Робота з горем та втратою	22	4	2	4	-	12	
Тема № 5. Сучасні напрямки психологічної допомоги при кризових станах особистості.	24	6	2	4	-	12	
Тема № 6. Профілактика та подолання професійного вигорання у психологів	20	4	2	2	-	12	
Всього:	120	26	10	16	-	68	екзамен

4.1.3. Питання, що виносяться на самостійне опрацювання

Перелік питань до тем навчальної дисципліни		Література:
Тема № 1. Основні категорії кризової психології		
<p>Дайте відповіді на питання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Принципи роботи фахівців, які надають психосоціальну підтримку в надзвичайних та екстремальних ситуаціях. 2. Загальна характеристика методів кризової психології 3. Нормативні та ненормативні життєві кризи особистості 4. Відмінності між поняттями «криза», «травма», «стресова ситуація», «екстремальна ситуація» 5. Типи криз та динаміка кризового процесу 6. Можливості розв'язання життєвих криз. 7. Вплив темпераменту і характеру особистості на переживання кризи 		<p>Основна: 1,2,3,4</p> <p>Допоміжна: 2,3,9,14,20</p> <p>Інтернет: 3,4,5</p>
Тема № 2 Психотравмівні наслідки перебування в екстремальних ситуаціях		
<p>Дайте відповіді на питання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Сутність стресу, особливості його впливу на життєдіяльність особистості. 2. Психологічна характеристика людини вразливої до негативного впливу стресу 3. Ознайомитися зі звітом про результати дослідження «Психічний стан українців під час війни проти росії» (Інтернет: 2) 4. Детально вивчити розділ «Портрет клієнтів кризової допомоги» описаний у звіті (Інтернет: 2 С. 11-48) 5. Травматичний стрес: поняття, причини, ознаки, наслідки 6. Вплив психотравмівних подій на психіку і розвиток особистості залежно від віку людини та типу психотравми. 7. Порівняльна характеристика травмівних і звичайних спогадів 8. Психологічні наслідки травматизації особистості після того, як травматичні події завершилися 		<p>Основна: 1,2,3,4</p> <p>Допоміжна: 3, 14, 17,18, 20</p> <p>Інтернет: 2, 3, 4, 5, 6</p>
Тема № 3. Перша психологічна допомога: загальна характеристика об'єкту, етапів і психологічних заходів		
<p>Дайте відповіді на питання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Піраміда інтервенцій у системі психосоціальної підтримки в надзвичайних ситуаціях 2. Етичні принципи надання ППД 3. Які потреби у людей після кризових подій? 4. Як заохочувати людей використовувати позитивні стратегії копіngu під час (після) кризових подій? 5. Як закінчити надання ППД? 6. Які групи населення є найбільш вразливими у кризовій ситуації? Чому? 7. Які особливості надання ППД певній віковій категорії дітей: немовлят, діти раннього та дошкільного віку та старші діти й підлітки? 		<p>Основна: 1,2,3,4</p> <p>Допоміжна: 1,7,10,12,13,15,17</p> <p>Інтернет: 1,2,3,4,5,7,8</p>

Тема № 4. Робота з горем та втратою		
<p>Дайте відповіді на питання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. В чому сенс ритуалу після втрати? 2. Види втрат і їх значення 3. В ситуації переживання горя, як зробити спогади більш керованими, розділивши їх на менші частини? 4. Як розповісти дитині про смерть близької людини? 5. Які особливості надання психологічної допомоги на стадії гострого горя? 6. Триступінчата модель психологічної допомоги при роботі з гострою реакцією втрати 7. Які слова розради в процесі горювання можуть сприйматися негативно? 8. Як змінювалися погляди психологів на процес горювання і втрати з початку 20 століття? 		<p>Основна: 1,2,3,4</p> <p>Допоміжна: 1,8,13,15,17,18,19,20</p> <p>Інтернет: 3,4,6,8</p>
Тема № 5. Сучасні напрямки психологічної допомоги при кризових станах особистості.		
<p>Дайте відповіді на питання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Принципи кризового консультування. 2. Фундаментальні психологічні настанови кризового консультанта. 3. Психологічна характеристика мотиваційної сфери кризової особистості. 4. Психологічні засоби коригування самооцінки та рівня домагань у кризової особистості. 5. Стратегії розв'язання кризових ситуацій. 6. Консультування батьків з приводу ранньої психологічної травматизації дитини 7. Ідентифікація особистості з віддаленими наслідками психічних травм. 8. Як формувати і розвивати навички відновлення соціальних зв'язків? 		<p>Основна: 1,2,3,4</p> <p>Допоміжна: 1,2,3,4,5,6,7,9,11, 14,15,16,17,18</p> <p>Інтернет: 3,4,5,6,7,8</p>
Тема № 6. Профілактика та подолання професійного вигорання у психологів		
<p>Дайте відповіді на питання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ознайомитися зі звітом про результати дослідження «Психічний стан українців під час війни проти росії» (Інтернет: 2) 2. Детально вивчити розділ «Ментальне здоров'я психотерапевтів, що надають кризову допомогу» описаний у звіті (Інтернет: 2 С. 49-59) 3. Різні типи ставлення до здоров'я та можливості впливу на те чи те ставлення. 4. Індивідуальні і групові способи збільшення адаптаційних ресурсів особистості. 5. Емоційна культура як резерв самодопомоги. 6. Особистісна життєстійкість і можливості її розвитку. 7. Навички для психологічного відновлення і самодопомоги 		<p>Основна: 1,2,3,4</p> <p>Допоміжна: 14,15,16,17,8,19,20</p> <p>Інтернет: 2,3,4,5,8,9</p>

5. Індивідуальні завдання

5.1.1. Теми рефератів

1. Психологія екстремальної діяльності.
2. Історія становлення кризової психології
3. Психологічна допомога в кризових ситуаціях
4. Методи кризової психології
5. Вікові кризи особистості.
6. Життєві кризи особистості.
7. Психологічна травма: типи, діагностика, рівні проявів, потенційні наслідки.
8. Навички психолога для ефективної роботи з групою.
9. Навички саморегуляції в складній життєвій ситуації.
10. Оптимізація рольової поведінки кризової особистості.
11. Робота з горюванням, викликаним втратою товаришів.
12. Психологічна допомога сім'ям учасникам бойових дій
13. Переваги і недоліки групового методу психологічної роботи.
14. Гештальт-терапія як метод психологічної допомоги в кризових ситуаціях
15. Когнітивно-поведінкова психотерапія
16. Дебрифінг – процес роботи з наслідками колективної психічної травми
17. Основні методи соціально-психологічного тренінгу.
18. Тілесно-орієнтована та ігрова терапія в роботі з дітьми
19. Методики визначення стресостійкості особистості.
20. Бойовий стрес і психологічна травма
21. Техніки стабілізації при роботі з травмою
22. Ефективна підтримка психічного здоров'я в кризовій ситуації
23. Вплив стресу/травми на виконання професійних обов'язків працівниками поліції
24. Психологічна підготовка поліцейських до виконання службових завдань в екстремальних умовах
25. Феномен професійного вигорання та його профілактика

5.1.2. Теми курсових робіт

(не передбачено)

5.1.3. Теми наукових робіт

(не передбачено)

6. Методи навчання

- конспектування лекцій та самостійне опрацювання лекційного матеріалу за власним конспектом лекцій;
- підготовка до семінарських і практичних занять;
- підготовка тематичних повідомлень, рефератів;
- участь у групових дискусіях;

- мозковий штурм;
- практична робота з кейсами.

Самостійна робота за кожною темою передбачає вивчення:

- наукової літератури за темою;
- аналіз різних видів надання кризової психологічної допомоги.

Індивідуальна робота передбачає підготовку програми психологічного супроводу осіб в кризових ситуаціях; доповідей; виконання наукових робіт у вигляді рефератів.

7. Перелік питань та завдань, що виносяться на підсумковий контроль **Контрольні питання, що виносяться на підсумковий контроль (екзамен)**

1. Система принципів та методів кризової психології.
2. Порівняльна характеристика основних категорій кризової психології: «життєва ситуація особистості», «криза», «критична ситуація», «кризова подія», «кризовий стан», «психічна травма».
3. Сутність і стадії кризи.
4. Психологічний зміст переживання кризи.
5. Зміст поняття «перша психологічна допомога» (ППД).
6. Етичні принципи надання ППД.
7. Алгоритм дій при наданні першої психологічної допомоги
8. Протоколи надання ППД в кризових ситуаціях.
9. Підготовка психолога до надання ППД.
10. Вимоги до поведінки психолога в умовах надзвичайної ситуації.
11. Особливості спілкування з потерпілими під час надання ППД.
12. Алгоритми дій при наданні першої психологічної допомоги в різних ситуаціях і станах постраждалого (марення, галюцинації, апатія, ступор, рухове збудження, агресія, страх, істерика, нервово-тремтіння, плач).
13. Зміни в поведінці після травматичної події.
14. Теоретичні моделі посттравматичного стресового розладу.
15. Етіологія та симптоматичні показники ПТСР.
16. Аналіз методів діагностики ПТСР.
17. Індивідуальна вразливість і психологічні наслідки травми.
18. Психологічна травма та посттравматичний стресовий розлад
19. Сучасні психологічні дослідження роботи з втратою.
20. Цикл переживання горя і методи роботи з людиною, яка переживає втрату.
21. Характеристика горювання: фізичні симптоми, емоційні реакції, етапи, завдання, стилі.
22. Гостра реакція горя. Паталогічне горювання.
23. Завдання етапів переживання втрати.
24. Огляд індивідуальних та групових технологій психологічної допомоги в ситуації горя.
25. Перша психологічна допомога при раптовій втраті близької людини.
26. Кризове консультування: мета, основні завдання, принципи організації, форми, тривалість, критерії успішності психологічної допомоги.

27. Специфіка кризового консультування у порівнянні із психотерапією.
28. Стратегії кризового консультування. Показання до кризового консультування.
29. Методи і прийоми кризового консультування
30. Конструктивні і неконструктивні стратегії життя в складних умовах.
31. Сучасні напрями й організація психологічної допомоги в кризових станах особистості.
32. Кризова інтервенція, як метод екстрена психологічна допомога людині, яка перебуває в стані кризи.
33. Технологічний підхід до відновлення особистості: ресурси, індикатори і критерії психологічного здоров'я особистості.
34. Способи організації комплексної психологічної підтримки особистості в кризових ситуаціях.
35. Профілактика негативних способів опанування криз та стресів, зловживання алкоголем і наркотичними речовинами.
36. Методи саморегуляції, самоопанування, стимулювання життєстійкості.
37. Професійне вигорання психолога: визначення, фактори, стадії.
38. Вторинний травматичний стрес.
39. Профілактика та подолання професійного вигорання.
40. Психологічні ресурси особистості.

8. Критерії та засоби оцінювання результатів навчання здобувачів

Контрольні заходи оцінювання результатів навчання включають в себе поточний та підсумковий контроль.

Засобами оцінювання результатів навчання можуть бути екзамени (комплексні екзамени); тести; наскрізні проєкти; командні проєкти; аналітичні звіти, реферати, есе; розрахункові та розрахунково-графічні роботи; презентації результатів виконаних завдань та досліджень; завдання на лабораторному обладнанні, тренажерах, реальних об'єктах тощо; інші види індивідуальних та групових завдань.

Поточний контроль. До форм поточного контролю належить оцінювання:

- рівня знань під час семінарських занять;
- якості виконання індивідуальної та самостійної роботи.

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських занять і має на меті перевірку набутих здобувачем вищої освіти (далі – здобувач) знань, умінь та інших компетентностей з навчальної дисципліни.

У ході поточного контролю проводиться систематичний вимір приросту знань, їх корекція. Результати поточного контролю заносяться викладачем до журналів обліку роботи академічної групи за національної системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Оцінки за самостійну та індивідуальну роботу виставляються в журналі обліку роботи академічної групи окремою графою за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»). Результати

цієї роботи враховуються під час виставлення підсумкових оцінок.

При розрахунку успішності здобувачів в Університеті враховуються такі види робіт: навчальні заняття (семінарські; самостійна та індивідуальна роботи (виконання домашніх завдань, ведення конспектів першоджерел та робочих зошитів, підготовка рефератів, публікацій, виступи на наукових конференціях, семінарах та інше); контрольні роботи (виконання тестів, контрольних робіт у формі, передбаченій в робочою програмою навчальної дисципліни). Вони оцінюються за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Здобувач, який отримав оцінку «незадовільно» за навчальні заняття або самостійну роботу, зобов'язаний перескласти її.

Загальна кількість балів (оцінка), отримана здобувачем за семестр перед підсумковим контролем, розраховується як середньоарифметичне значення з оцінок за навчальні заняття та самостійну роботу, та для переводу до 100-бальної системи помножується на коефіцієнт **10**.

$$\begin{array}{l} \text{Загальна кількість} \\ \text{балів (перед} \\ \text{підсумковим} \\ \text{контролем)} \end{array} = \left(\begin{array}{l} \text{Результат} \\ \text{навчальних занять} \\ \text{за семестр} \end{array} + \begin{array}{l} \text{Результат} \\ \text{самостійної} \\ \text{роботи за семестр} \end{array} \right) / 2 \cdot 10$$

Підсумковий контроль.

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання на певному ступені вищої освіти або на окремих його завершених етапах.

Для обліку результатів підсумкового контролю використовується поточно-накопичувальна інформація, яка реєструється в журналах обліку роботи академічної групи. Результати підсумкового контролю з дисциплін відображаються у відомостях обліку успішності, навчальних картках здобувачів, залікових книжках. **Присутність здобувачів на проведенні підсумкового контролю (заліку, екзамену) обов'язкова.** Якщо здобувач вищої освіти не з'явився на підсумковий контроль (залік, екзамен), то науково-педагогічний працівник ставить у відомість обліку успішності відмітку «не з'явився».

Підсумковий контроль (екзамен, залік) оцінюється за національною шкалою. Для переводу результатів, набраних на підсумковому контролі, з національної системи оцінювання в 100-бальну вводиться коефіцієнт **10**, таким чином максимальна кількість балів на підсумковому контролі (екзамені, заліку), які використовуються при розрахунку успішності здобувачів, становить - **50**

Підсумкові бали з навчальної дисципліни визначаються як сума балів, отриманих здобувачем протягом семестру та балів, набраних на підсумковому контролі (екзамені, заліку).

$$\begin{array}{l} \text{Підсумкові бали} \\ \text{навчальної дисципліни} \end{array} = \begin{array}{l} \text{Загальна кількість балів (перед} \\ \text{підсумковим контролем)} \end{array} + \begin{array}{l} \text{Кількість балів за} \\ \text{підсумковим контролем} \end{array}$$

Здобувач вищої освіти, який під час складання підсумкового контролю (екзамен, залік) отримав незадовільну оцінку, складає його повторно. Повторне

складання підсумкового екзамену чи заліку допускається не більше двох разів з кожної навчальної дисципліни: один раз – викладачеві, а другий – комісії, до складу якої входить керівник відповідної кафедри та 2-3 науково-педагогічних працівника.

Якщо дисципліна вивчається протягом двох і більше семестрів з семестровим контролем у формі екзамену чи заліку, то результат вивчення дисципліни в поточному семестрі визначається як середньоарифметичне значення балів, набраних у поточному та попередньому семестрах.

$$\text{Підсумкові бали навчальної дисципліни} = \frac{\text{Підсумкові бали за поточний семестр} + \text{Підсумкові бали за попередній семестр}}{2}$$

Критерії оцінювання результатів навчання		
Види робіт	Кількість балів за один вид робіт	Критерії оцінювання
Робота на лекційному занятті	1	Всі лекції з даного курсу мають проблемно-дискусійний характер, отже максимальну оцінку за роботу на лекції отримують здобувачі, які постійно включені у дискусію.
	0,5	Мінімальну оцінку отримують здобувачі, які не беруть участі у дискусії, втім демонструють уважність і не відволікаються від ходу лекції на сторонні справи.
	0	Здобувач не отримує оцінку, якщо не проявляє активності на занятті або виконав завдання з порушенням вимог академічної доброчесності.
Робота на семінарському, практичному заняттях	3	Робота на семінарському, практичному заняттях оцінюється, виходячи з того, чи проводив здобувач <u>самостійну роботу</u> для підготовки до цього заняття (опрацювання наукових та інших інформаційних джерел для підготовки повідомлень, групових проєктів тощо), з урахуванням якості виконаної роботи. Максимальну кількість балів здобувач отримує, якщо вільно оперує інформацією з декількох наукових та/або інформаційних джерел за відповідною темою навчального курсу та якісно презентує свої наукові/інформаційні здобутки у вигляді повідомлення, бере активну участь у дискусіях на занятті, розгорнуто і обґрунтовано відповідає на поточні запитання викладача, бере активну участь у виконанні ситуативних завдань та розв'язанні кейсів.
	2	Здобувач отримує середню кількість балів, якщо оперує інформацією з декількох інформаційних джерел за відповідною темою, під час заняття проявляє високу активність, бере участь у дискусіях, розгорнуто і обґрунтовано відповідає на запитання, бере участь у виконанні ситуативних завдань, розв'язанні проблемних ситуацій.
	1	Здобувач отримує мінімальну кількість балів, якщо не проявляє високої активності під час заняття, втім демонструє уважність і не відволікався від ходу заняття на сторонні справи.

	0	Здобувач не отримує бали, якщо не проявляє активності на занятті, не бере участь у передбачуваних змістом цього заняття видах робіт або виконав завдання з порушенням вимог академічної доброчесності.
Індивідуальне завдання: Підготовка проєкту щодо психологічного супроводу осіб в кризових ситуаціях	5	<i>Індивідуальне завдання передбачає виконання здобувачем письмової роботи за обраною темою, яка має науковий характер і ґрунтується на аналізі інформації не менш ніж з трьох наукових джерел.</i> Максимальну кількість балів отримують здобувачі, які демонструють належний рівень знань і розуміння теми, знайомство із основними тенденціями, виявляють аналітичні здібності, здатність до самостійного, системного, логічного і послідовного мислення. Роботу оформлено відповідно до вимог.
	3-4	Індивідуальне завдання виконано частково та потребувало доопрацювання. Окремим частинам викладу бракує аналітичного характеру.
	1-2	Виконано частково, доопрацювання не було здійснене, терміни порушені. Роботі суттєво бракує систематичного аналізу й логічного та послідовного викладу. Робота містить фактографічні неточності та/або необґрунтовані судження.
	0	Завдання не виконано або виконано з порушенням вимог академічної доброчесності
Екзаменаційне тестування	1-50	Кожна правильна відповідь оцінюється в 1 бал.

Вимоги до здобувачів стосовно засвоєння змісту навчальної дисципліни, а саме: кількість оцінок, яку він повинен отримати під час аудиторної роботи, самостійної або індивідуальної роботи:

Робота під час навчальних занять	Самостійна та індивідуальна робота	Підсумковий контроль
Отримати не менше 4 позитивних оцінок	Підготувати проєкт щодо психологічного супроводу осіб в кризових ситуаціях.	Отримати за підсумковий контроль не менше 30 балів

9. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
97 – 100	Відмінно («зараховано»)	A	„Відмінно” – теоретичний зміст курсу освоєний цілком , необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання виконані в повному обсязі, відмінна робота без помилок або з однією незначною помилкою.
94 – 96			
90 – 93			
85 – 89	Добре («зараховано»)	B	„Дуже добре” – теоретичний зміст курсу освоєний цілком , необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання виконані , якість виконання більшості з них оцінено числом балів, близьким до максимального , робота з двома - трьома незначними помилками.
80 – 84			

75 – 79		C	„Добре” – теоретичний зміст курсу освоєний цілком , практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання виконані , якість виконання жодного з них не оцінено мінімальним числом балів, деякі види завдань виконані з помилками , робота з декількома незначними помилками, або з однією – двома значними помилками.
70 – 74	Задовільно («зараховано»)	D	„Задовільно” – теоретичний зміст курсу освоєний не повністю , але прогалини не носять істотного характеру, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, більшість передбачених програмою навчання навчальних завдань виконано , деякі з виконаних завдань, містять помилки , робота з трьома значними помилками.
65 – 69			
60 – 64		E	„Достатньо” – теоретичний зміст курсу освоєний частково , деякі практичні навички роботи не сформовані , частина передбачених програмою навчання навчальних завдань не виконані , або якість виконання деяких з них оцінено числом балів, близьким до мінімального , робота, що задовольняє мінімуму критеріїв оцінки.
40 – 59	Незадовільно («не зараховано»)	FX	„Умовно незадовільно” – теоретичний зміст курсу освоєний частково , необхідні практичні навички роботи не сформовані , більшість передбачених програм навчання, навчальних завдань не виконано , або якість їхнього виконання оцінено числом балів, близьким до мінімального ; при додатковій самостійній роботі над матеріалом курсу можливе підвищення якості виконання навчальних завдань (з можливістю повторного складання), робота, що потребує доробки
21 – 40		F	„Безумовно незадовільно” – теоретичний зміст курсу не освоєно , необхідні практичні навички роботи не сформовані , всі виконані навчальні завдання містять грубі помилки , додаткова самостійна робота над матеріалом курсу не приведе до значимого підвищення якості виконання навчальних завдань, робота, що потребує повної переробки
1–20			

10. Рекомендована література (основна, допоміжна), інформаційні ресурси в інтернеті

Основна:

1. Кризова психологія: Навчальний посібник /За заг. ред. проф. О.В. Тімченка. Харків : НУЦЗУ, 2010. 401 с.
2. International Medical Corps. Перша психологічна допомога: Посібник для працівників на місцях. Київ: Пульсари, 2017. 66с.
3. Перша психологічна допомога в гострих стресових ситуаціях: навч.-практич. посіб. / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О.А. Моргунова ; [О.І. Федоренко та ін.] ; МВС України, Харків. нац. ун-т. внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. 84 с.
4. Психологія екстремальної діяльності : навч. посіб. / І. І. Приходько, О. С. Колесніченко, О.В. Тімченко та ін. / За заг. ред. проф. І. І. Приходька. Харків : НА НГУ, 2016. 571 с.

Допоміжна

1. Брієр Д., Скот К. Основи травмофокусованої психотерапії. / Наук. ред. В. Горбунова, В. Климчук. Львів : Свічадо, 2015. 448 с.
2. Герман Дж. Психологічна травма та шлях до видужання: наслідки насильства – від знущань у сім’ї до політичного терору. Львів : Видавництво Старого Лева, 2015. 416 с.

3. Гурський В.Є., Лефтеров В.О. Професійно-психологічний розвиток працівників спецпідрозділів поліції імітаційними засобами: монографія. Одеса : Гельветика, 2017. 164 с.
4. Доценко В.В. Особливості психологічного супроводу працівників поліції в умовах війни // *Забезпечення психологічної допомоги в секторі Сил оборони України: зб. тез Всеукр. міжвід. психол. форуму* (м. Київ, 30.06.2022 р.). Київ: «Вид-во Людмила», 2022. С. 33-38.
5. Доценко В.В. Психологічна складова взаємодії поліцейських з населенням деокупованих територій // *Забезпечення психологічної допомоги в секторі безпеки та оборони України: збірник тез доп. II Всеукр. міжвід. психол. форуму* (м. Київ, 30 травня 2023 р.). Київ: ДНДІ МВС України, 2023. С. 62-64.
6. Доценко В.В. Психічні стани психологів, які працюють з постраждалими в умовах війни // *Проблеми психології діяльності в особливих умовах: Матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф.*, м. Черкаси, 18 квітня 2023 р. – Черкаси: видавець Третьяков О. М., 2023. С. 179-181.
7. Доценко В.В. Психологія горя і втрати: історія становлення та сучасний етап розвитку // *Психологія кризових станів: наука і практика / Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 4-6 листопада 2021 року) / за ред. С. Д. Максименка, В. В. Турбан. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2021. С. 61-65.
8. EMDR. Подолання наслідків психотравми. Практичний посібник / за ред. Арне Гофмана. Львів : ТЗОВ Видавництво «Свічадо», 2017. 259 с.
9. Кокун О.М., Агаєв Н.А., Пішко І.О., Лозінська Н.С. Основи психологічної допомоги військовослужбовцям в умовах бойових дій: Методичний посібник. Київ : НДЦ ГП ЗСУ, 2015. 170 с.
10. Климчук В. О. Психологія посттравматичного зростання: монографія. НАПН України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2020. 125 с.
11. Протоколи надання першої психологічної допомоги військовослужбовцям Національної гвардії України в екстремальних умовах діяльності : посібник / О.С. Колесніченко, Я.В. Мацегора, І.І. Приходько / За заг. ред. проф. І.І. Приходька. Харків : НА НГУ, 2018. 40 с.
12. Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій: Методичний посібник / За загальною редакцією З. Г.Кісарчук. Київ : Логос, 2015. 207 с.
13. Психологія життєтворення особистості в сучасному світі / За ред. Т.М. Титаренко. К. : Міленіум, 2016. 320 с.
14. Психосоціальна допомога в роботі з кризовою особистістю: навчальний посібник / наук. ред. та керівник проблем. групи Л. М. Вольнова. Київ : В-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. 275 с.
15. Охорона психічного здоров'я в умовах війни / пер. з англ. Т. Семигіна, І. Павленко, Є. Овсяннікова [та ін.]. Київ : Наш формат, 2017. 1068 с.
16. Титаренко Т.М. Психологічне здоров'я особистості: засоби самопомоги в умовах тривалої травматизації: монографія. НАПН України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький : Імекс-ЛТД,

2018. 160 с.

17. Франкл В. Людина в пошуках справжнього сенсу. Психолог у концтаборі. Харків : Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2020. 160 с.

18. Черезова І.О. Психологія життєвих криз особистості : навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів]. Бердянськ, БДПУ, 2016. 193 с.

Нормативно-правові акти:

1. Лист МОН України «Про методичні рекомендації «Перша психологічна допомога. Алгоритм дій» № 1/3872-22 від 04.04.2022 року. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-metodichni-rekomendaciyi-persha-psiologichna-dopomoga-algoritm-dij>

2. Наказ Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги консультування» від 02.07.2015 року № 678. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0866-15#Text>

3. Наказ Міністерства соціальної політики від 01 липня 2016 року № 716 «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги кризового та екстреного втручання» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0990-16#Text>

4. Наказ МВС України «Про затвердження Порядку взаємодії Державної служби України з надзвичайних ситуацій та Національної поліції України під час воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях з питань надання психологічної допомоги постраждалим внаслідок надзвичайних ситуацій» № 59 від 19.07.2023 року

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

1. Звіт про результати дослідження «Психічний стан українців під час війни проти росії» URL: <https://drive.google.com/file/d/1hsNwEdq32p4a5aua24NIQpd61tiyY8mW/view>

2. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. <http://www.nbuv.gov.ua/>.

3. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник. Том 1. / Загальна редакція: Н. Пророк. Київ : ОБСЄ, 2018. 208 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/a/a/430805.pdf>

4. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник. Том 2. / Загальна редакція: Л. Царенко. Київ. : ОБСЄ, 2018. 240 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/a/c/430829.pdf>

5. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник. Том 3. / Загальна редакція: Л. Гридковець. Київ : ОБСЄ, 2018. 236 с. URL: <https://www.osce.org/uk/project-coordinator-in-ukraine/430841>

6. Романчук О. І. Психотравма та спричинені нею розлади: прояви, наслідки й сучасні підходи до терапії. URL: https://i-cbt.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/Romanchuk_PTSD.pdf

7. Романчук О. Психологічна стійкість в умовах війни: індивідуальний та національний вимір URL: https://i-cbt.org.ua/resilience_ukraine/

8. Соціально-психологічні технології відновлення особистості після травматичних подій : практичний посібник / [Т. М. Титаренко, М. С. Дворник,

В. О. Климчук та ін.] ; за наук. ред. Т. М. Титаренко / НАПН України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2019. – 220 с. URL: <https://www.academia.edu/40028931/>

9. Соціальні послуги окремим соціальним групам, які перебувають у складних життєвих обставинах, та порядок їх надання. URL: <https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php?title>

10. Fedorenko O., Dotsenko V., Okhrimenko I., Radchenko K., Gorbenko D. «Coping Behavior of Criminal Police Officers at Different Stages of Professional Activity» 2020. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience* 2020, Volume 11, Issue 2. P. 124-146 | <https://doi.org/10.18662/brain/11.2/78>